

# Mantık ve Dil

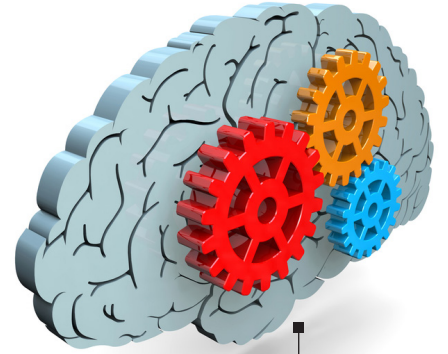


## 3. ÜNİTE



## İÇİNDEKİLER

DİL NEDİR?  
DİLİN ÖZELLİKLERİ  
DİLİN GÖREVLERİ  
BİLGİ AKTARMA VE DİL  
BİLGİ AKTARMAYI AKSATAN NEDENLER



## MANTIK VE DİL

### DİL



Dil, kendi zihnimizdeki ifadelerin, başkalarının zihnine iletilmesini sağlayan iletişim aracıdır. İnsan dil aracılığıyla duygu, düşünce bilgi ya da niyetini başka insanlara aktarır.



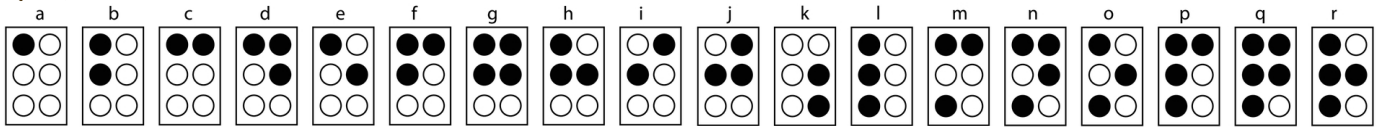
Dil, düşüncelerimizi aktarmak için kullandığımız iletişim aracıdır.



Düşünce, dili sıradan bir araç olarak kullanmaz. Dile bağlı olarak biçimlenir. Yerinde tam doğru bir sözcük bulunmamışsa düşünce istenildiği gibi yansıtılamaz. Bu nedenle dil bilgisıyla doğru düşünmenin kurallarını içeren mantık arasında yakın bir ilişki vardır.



Mantık kelimesinin kelime kökeni olarak konuşma anlamına gelen "nutk" kelimesinde türetilmesi dilin önemi belirtmektedir.



Dil yalnızca insan toplumlarında bulunan bir yetenektir.

Dil düşüncenin kabıdır, taşıdır.

Düşünceyi dil somutlaştırır.

Dil insanlar arasında iletişimi sağlayan sesli ya da yazılı simgeler sistemidir.

## DİLİN ÖZELLİKLERİ

Dil ve düşünce arasında sıkı bir bağ vardır.

Dil düşüncenin, düşüncede de dilin bir kâğıdın iki yüzü gibi ayrılmaz parçalarıdır.

Düşüncenin düşünce olabilmesi, düşünce değeri taşıyabilmesi için söz hâline gelmeli yani söze dökülmelidir.



## DİLİN GÖREVLERİ

### BİLDİRME GÖREVİ

### BELİRTME GÖREVİ

### YAPTIRMA GÖREVİ

### TÖRENSEL GÖREVİ

### EYLEMSEL GÖREVİ

#### A. BİLDİRME GÖREVİ

Dilin inanç, tahmin veya bilgilerimizi iletmek amacıyla kullanılmasıdır. Örneğin "Kayseri büyük şehirdir." (bilgi). "Yarın hava yağmurlu olacak." (tahmin). "İnançlı insanlar vicdanlıdır." (inanç) gibi. Dilin bildirme görevlerinden inanç ve tahmin cümlelerinin doğruluk veya yanlışlıkları üzerinde tartışılabilir. Bir inanç veya iddiayı dile getirdiklerinden ve öznel yargı içerdiklerinden dolayı doğruluk veya yanlışlıkları hakkında uzlaşım sağlanamayabilir.

#### B. BELİRTME GÖREVİ

- » Dilin herhangi bir duygusal tepkiyi ya da tavrı dışa vurma görevine dilin belirtme görevi denir.
- » Dilin herhangi bir durum ya da olay karşısında gösterdiği tepki görevidir.
- » Dilde bu görevi daha çok ünlemler üstlenir. Yüzün kızarması, sesin titremesi, coşkunluk, terleme gibi bedensel dışa vurumlar dilin belirtme ifadelerindedir.
- » Dilin belirtme görevini bazen de soru sözcükleri üstlenebilir.
- » Şiir dili de duyguların dışa vurulmasını sağladığı için dilin belirtme görevinin yerine getirilmesini sağlar.

#### C. YAPTIRMA GÖREVİ

- » Dilin insanların davranışlarını etkileme, yönlendirme görevidir.
- » Bu görev, en çok emir kipindeki normatif cümlelerde görülebilir.
- » Karşıdaki kişiyi belli bir şekilde davranmaya yöneltir.
- » Soru cümleleri de insanların bazı eylemleri yapmasını ya da bazı eylemlerden kaçınmasını sağlamaktadır.

#### D. TÖRENSEL GÖREVİ

- » Dilin sosyal ilişkileri başlatmak, devam ettirmek ve güçlendirmek amacıyla kullanılmasıdır.
- » Dilin törensel görevi iletişime geçmeyi kolaylaştırır, insan ilişkilerini düzenler.
- » "Merhaba", "Günaydın", "Nasılsın", "Sağ ol", "Teşekkür ederim" gibi insani ilişkileri başlatmak, kolaylaştırmak, güçlendirmek dilin törensel görevidir.

#### Örnek:

- » Güneş sisteminde yaşam için gerekli ortamın olduğu tek gezegen Dünya'dır.
- » Mantiğin kurucusu Aristoteles'tir.
- » Yarın hava güneşli ve sıcak olacak.
- » Türkiye'nin en büyük kenti İstanbul'dur.
- » Ütopya'nın yazarı Thomas More'dur.

#### Örnek:

- » Kahretsin!
- » Yaşasın!!
- » Yine mi sen? Bıktım senden!
- » Bu olayın böyle sonlanacağını tahmin etmiyordum. Gerçekten çok üzüldüm!
- » Nasıl, iş görüşmesi iyi geçmedi mi?
- » Ben giderim, adım kalır. Dostlar beni hatırlasın.
- » Eyvah! Fırtına çıkacak, yandık.

#### Örnek:

- » Kitap oku!
- » Kapıyı kapat!
- » İnsanlarla dalga geçme!
- » Yüzünü yıkadın mı?
- » Ödemeleri yaptın mı?

#### Örnek:

- » İyi akşamlar.
- » Tebrik ederim.
- » Hoşça kal.
- » Sıhhatler olsun.
- » Mutlu yıllar.
- » Geçmiş olsun.

## E. EYLEMSSEL GÖREVİ

- »» Bir görev; ilan etmek, takdir etmek, söz vermek, yemin etmek, kabul etmek, onaylamamak vb. deyimlerin üstlendiği görevdir.
- »» Dilin eylem alanına taşınması görevidir.
- »» “Yapalım”, “Gidelim”, “Görelim” gibi sözlerin kullanılmasıyla dilin eylemsel görevi gerçekleşir.

## Örnek:

- »» Mutlaka kazanacağız.
- »» Sizi, karı-koca ilan ediyorum.
- »» Gidelim, görelim, gelelim.
- »» Seni reddetmiyorum, terk ediyorum.
- »» Namusum ve şerefim üzerine yemin ederim.
- »» Seni tiyatroya götürüleceğime söz veriyorum.

## Bilgi Aktarma ve Dil

- »» Bir dilin, bilgilerin bir zihinden başka bir zihne yanlış anlamaya yol açmadan, tam ve istenildiği gibi aktarılmasını sağlayacak kadar ideal olabilmesi için söz dizimi kurallarının tek biçimli olması, sözlerin de tek anlamlı ve belirli olması gerekir. Günlük bilgi aktarımında kullanılan doğal diller bu özelliklerden uzaktır. Bir dili bilgi aktarma amacıyla ancak bilen kullanabilir. Bir dili bilmek demek, o dilin gerek söz dizimi kurallarını gerekse anlam kurallarını bilmek demektir.
- »» Dil aracılığıyla bilgi aktarırken bireylerin toplumsal konumu, yaşı, cinsiyeti, samimiyet derecesi göz önünde bulundurulur. Örneğin, bir konu farklı yaş gruplarına farklı şekilde anlatılır.



## Bilgi Aktarmayı Aksatan Etkenler

- »» Bir dil çok iyi bilinmesine rağmen dili iyi bilen bir başka kişiye bazı nedenlerden dolayı bilgi aktarımında güçlükler çekilebilir. Doğayısıyla bilgi aktarımı aksayabilir. Bu aksamalar çok anlamlılıktan, belirsizlikten, olgusal ve sözel tartışmalardan kaynaklanabilir.

## Bilgi Aktarmayı Aksatan Nedenler

### 1) Çok Anlamlılık

- »» Semantik Çok Anlamlılık
- »» Sentatik Çok Anlamlılık
- »» Pragmatik Çok Anlamlılık

### 2) Belirsizlik

- »» Semantik Belirsizlik
- »» Pragmatik Belirsizlik

### 3) Olgusal ve Sözel Tartışma

- »» Olgusal Tartışma
- »» Sözel Tartışma

## 1. ÇOK ANLAMLILIK

- »» Kelimelerin birden çok anlama sahip olmasına çok anlamlılık denir
- »» Çok anlamlılık sözcüklerin birden çok anlama gelmesi veya birden çok görevde kullanılmasıdır.
- »» **Örnek:** Bugün yine ağırdan alıyor.
- »» **Örnek:** Burnundan yanına varılmıyor. (Büyükük taslama)
- »» Tek bir anlama sahip kavramların insanlar tarafından anlaşılması kolaydır. Örneğin masa denildiğinde her insanın aklına üzerinde farklı şeyler yapılabilen, ağaç ve metalden yapılmış, ayaklar ya da bir destek üzerinde oturtulmuş düz bir tabladan oluşan mobilya gelir.
- »» Ancak bazı sözcükler birden çok anlama gelebilmektedirler. Bu da iletişimi zorlaştırmaktadır. Örneğin Ahmet sanki bugün bana soğuk davrandı.



## Çok Anlamlılık Çeşitleri

### Semantik Çok Anlamlılık

- » Dili anlam açısından inceleyen bilim dalıdır.
- » Dil içerisinde bazı kelimeler birden çok anlama gelebilir.
- Örnek:** Kalmak  
\*sınıfta kalmak  
\*yanında kalmak



### Sentatik Çok Anlamlılık

- » Sentatik söz dizimidir. Cümle kurmanın kurallarını, kelimelerin cümle içerisindeki görevlerini ve diğer kelimelerle ilişkilerini ele alan dil bilim dalıdır. Sözcükler farklı görevlerde kullanılabilir; özne, yüklem, sıfat fiil vb.
- Örneğin:** “Bu **küçük** (çocuk), bir faciaydı.”  
“küçük” isim olarak,  
“Bu, **küçük** olay bir felaket.”  
“küçük” sıfat olarak kullanılmıştır.

### Pragmatik Çok Anlamlılık

- » Kelime veya deyimler (sembol) çeşitli iletişim veya cevaplama amaçlarıyla kullanıldığında pragmatik bir işlev yüklenir. Bu anlamda pragmatik, kelimelerin veya deyimlerin farklı konuşma ve yazılarda farklı anlamlarda kullanılma şekillerini inceler.
- » Bir sözcüğün pragmatik olması, bu sözcüğü içine alan bazı cümlelerin belgeleme ve yöntemlerinin aynı olmasına rağmen bazı kullanıcılarca doğru, bazılarınca yanlış sayılmasında ayak dirlenmesinden kaynaklanır.
- » Pragmatik çok anlamlılık, genellikle aynı dili konuşan insanların bir kısmının, bazı sözcüklerin anlamı üzerinde uzlaşmalarından kaynaklanır. Örneğin özgürlük, demokrasi çağdaş vb. sözcüklerin taşıdığı anlam, hem aynı dili konuşan toplum üyeleri arasında farklılık göstermekte hem de aynı yönetim anlayışına sahip farklı ülke insanları arasında farklı şekilde anlaşılmakta ve üzerinde bir uzlaşma sağlanamamaktadır.
- » Dilin çok anlamlılığı, ekonomi ile ilgili çalışmalarda, reklam, tanıtım ve satışı artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Reklamlarda dilin belirsizliği kendini gizleyebildiği ölçüde başarılı olmaktadır. Örneğin, “A ürünü sizi daha zarif gösterecektir.” ifadesi ile reklamı yapan satıcı ürün pazarlamakta zorlukla karşılaşmayacaktır. Ancak aynı satıcı ürünün reklamını “A ürünü şişmanlığınızı gizleyecektir.” şeklinde yapar ise ürünle ilgilenen insanlarda olumsuz duygular yaşatacağı için satış konusunda problemle karşılaşacaktır.
- » Günlük dil çerçevesi içinde çok anlamlılığın yol açtığı yanlış yorumlamaları önlemek genellikle imkânsızdır. Çünkü doğal dillerde bazı sözcükler (yüz, kuyruk, acı, dil vb.) birden fazla anlam içerir. Bu tip sözcükler cümle içerisinde pratik faydaya yönelik olarak kullanıcının amacına uygun şekilde dile getirilir. Bir dili çok iyi bilenler bile çok anlamlılıktan dolayı zihinlerinden geçen belli bir düşüncüyü, dili en az kendileri kadar iyi bilen kişilere iletmekte güçlük çekebilirler; dolayısıyla çok anlamlılık iletişimde aksamalara neden olur.
- » Çok anlamlılık, günlük dilde farklı sakıncalar doğuracağı için bilimsel alanda, yapay diller oluşturulmuştur. Yapay dillerde sembolik dil kullanılmıştır. Burada işaretlerin (sembollerin) herkes tarafından aynı şekilde anlaşılması amaçlanmıştır. Çok anlamlılık, farklı düşünceleri de beraberinde getirir. Bu açıdan mantığı, doğru düşünme bilimi olarak tanımladığımızda çok anlamlılığın da ortadan kaldırılması gerekir.

## 2. BELİRSİZLİK

- » Bir kelimenin kullanıldığı cümle içinde nicelik ve nitelik açısından net, açık ve belirgin olmaması anlamına gelir.

**Örnek:** Ders kitabı kalın olmuş. (belirsiz)

**Örnek:** Ders kitabı 210 sayfa. (kesinlik)

### Belirsizliğin Nedenleri

A) **SEMANTİK BELİRSİZLİK:** Sözcüklerin anlam bakımından sınırının nerede başlayıp nerede bittiğinin belirsiz olmasıdır.

**Örnek:** Kant büyük bir filozoftur. **Örnek:** Biraz ekmek verir misin?

B) **PRAGMATİK BELİRSİZLİK:** Bir terimin pragmatik bakımdan belirsiz olması; bu terimi içine alan bazı cümlelerin bazı kullanıcılarca belli bir doğruluk değeri almasına karşılık, başka bazı kullanıcılarca herhangi bir doğruluk değeri alamamasıdır. Bizim için belirsiz olan bir sözcüğün başkaları için de belirsiz olması gerekmez.

**Örnek:** Kayısı çekirdeğinin acı veya tatlı olduğunu deneyimleriyle bilen kişi için pragmatik belirsizlik yoktur. Fakat bu deneyime sahip olmayan biri için pragmatik belirsizlik devam eder.



## Belirsizliğin Dereceleri

- » Bir sözcüğün belirsizliği kullanana göre değişebileceği gibi, ait olduğu dil alanına göre de değişebilir. Örnek: sosyoloji, fizik vb.
- » Matematik ve mantık gibi formel bilimlerin dışındaki bütün diller az veya çok belirsizdir. Fen bilimleri, sosyal bilimlerden daha az belirsizlik içerir.
- » Sözel bilgileri ifade eden cümleler, sayısal bilgileri ifade eden cümlelere göre daha belirsizdir.
- » Soyut kavramlar, somut kavramlara göre daha belirsizdir.
- » Günlük dil bilim diline göre daha belirsizdir.
- » Düşünsel varlıklarla ilgili kavramlar, gerçek varlıklara göre daha belirsizdir.



## Belirsizliğin Sakıncaları

- » Anlam belirsizlikleri, iletişimde yanlış anlaşılmalara ve iletişim bozukluklarına neden olmaktadır.
- » Anlam belirsizlikleri bilgilerin yanlış aktarılmasına neden olmaktadır.
- » Kullanılan sözcüklerin anlam bakımından belirsiz olması durumunda ne kastedildiği veya ne amaçlandığı kestirilemez.
- » Dildeki çok anlamlılık belirsizlik ve mantık hataları iletilen mesajın yanlış anlaşılmasına neden olur.
- » Yanlış anlaşılmalara da tartışmalara neden olur.

## 3-OLGUSAL VE SÖZEL TARTIŞMA

### OLGUSAL TARTIŞMA

- » Olgu, bilimsel verilere dayalı kanıtlanabilir özellikteki bilgilerdir.
- » Buradaki tartışma olgularla ilgili yanlış bir görüşten kaynaklanır. Bu olgu ile ilgili gözlem ve deney yapıldığında ve doğru bilgiye ulaşıldığında tartışma biter.

### SÖZEL TARTIŞMA

- » Sözcüklerin çok anlamlılıklarından kaynaklanan tartışmalardır.
- » Eğer kelimelerin anlamları hususunda anlaşılırsa tartışma sona erer ama bu genellikle pek mümkün olmamaktadır.

### Örnek:

- » Türkiye'nin başkenti Ankara'dır.
- » Türkiye'nin başkenti İstanbul'dur.
- » Yukarıdaki tartışmanın nedeni olgusal bilgi yanlışlığındandır. Araştırılarak doğru bilgiye ulaşılabilir.
- » Dostluk; insanın ve insanlığın en büyük, en yüce değeridir.

Buradaki tartışma sözel tartışmadır. Kolay kolay uzlaşmaz.

## ANLAMA VE TANIMLAMA

### TANIMLAMA

- ✓ Nedir sorusuna verilen cevabı içerir.
- ✓ Bir sözcüğün tanımını verme işlemine tanımlama denir. Tanımlama yapılırken
  - \*Neyi tanımlarız?
  - \*Niçin tanımlarız?
  - \*Nasıl tanımlarız? sorularına cevap aranır.
- ✓ Tanımlanan şey bütün unsurlarıyla tanımlanmalı, aynı zamanda tanımlanan şeyle ilgisi olmayan her şey dışarıda tutulmalıdır.

### ANLAMA

- ✓ Bir kelimenin, işaretin ya da davranışın ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak demektir.
- ✓ Belirsizlik arttıkça anlama da azalmaktadır.
- ✓ Bir önermenin içinde geçen sözcüklerin anlamının bilinmesidir.

